

LISA 1. ÜLDOSA

LISA 1. ÜLDOSA	1
1.1 ÜLEVAADE TAPA VALLAST	2
1.2 ASENDIST TULENEVAD ARENGUVÕIMALUSED	2
1.3 RAHVASTIK JA ASUSTUSJAOTUSE PÕHIMÕTTED	4
1.4 ELANIKE TERVIST, HEAOLU JA TURVALISUST MÕJUTAVAD TEGURID	6
1.5 ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE EELDUSED JA VÕIMALUSED	7
1.6 SPORDI-, KULTUURI- JA PUHKETEGEVUSE ARENDAMISE EELDUSED JA VÕIMALUSED	8
1.7 TAPA VALLA HARIDUSASUTUSED	10
1.8 TRANSPORDIÜHENDUSED JA LIIKUVUS	11
1.9 OHTLIKUD JA SUURÕNNETUSE OHUGA ETTEVÕTTED	12
1.10 SENINE PLANEERINGUKOHANE ARENG	12
1.11 KASUTATUD KIRJANDUS	14

1.1 Ülevaade Tapa vallast

Tapa valla üldandmed:

Asukoht:	Tapa vald on Lääne-Virumaa läänepoolseim vald (vt <i>Joonis 1</i>)
Naaberomavalitsused:	Tapa vald piirneb põhjas Kuusalu, Kadrina ja Rakvere vallaga, idas Vinni ja Väike-Maarja vallaga, lõunas ja läänes Järva vallaga ning läänes Anija vallaga.
Pindala:	481,3 km ²
Valla keskus:	Tapa linn
Piirkondlikud keskused	Tamsalu linn, Jäneda, Lehtse, Moe, Vajangu, Assamalla ja Porkuni.
Administratiivne jaotus	2 linna: Tapa ja Tamsalu; 1 alevik: Lehtse. Tamsalu linn ja Säase alevik ühendati 2021 aastal Tamsalu linnaks; 53 küla: Kõrveküla, Jäneda, Raudla, Läpi, Patika, Rabasaare, Läste, Tõõrakõrve, Rägavere, Pruuna, Linnape, Räsna, Jootme, Kuru, Karkuse, Näo, Moe, Ilmastu, Loksu, Lokuta, Vahakulmu, Piilu, Nõmmküla, Saiakopli, Saksi, Piisupi, Kadapiku, Naistevälja, Alupere, Savalduma, Kursi, Kerguta, Vajangu, Võhmuta, Türje, Järsi, Aavere, Kuie, Araski, Põdrangu, Loksa, Sauvälja, Uudeküla, Vistla, Järvajõe, Porkuni, Võhmetu, Lemmküla, Vadiküla, Assamalla, Koplitaguse, Koiduküla, Kullenga.
Valda läbivad ühendusteel:	Pärnu-Rakvere-Sõmeru põhimaantee ning Jägala-Käravete-Jõgeva-Tartu maantee (Piibe maantee). Peterburi-Tallinna raudtee.
Elanike arv 01.01.2022. a:	10 549 in.; s.h. Tapal 5071 in. ja Tamsalus 2355 in.
Rahvastiku tihedus:	23 in/km ²

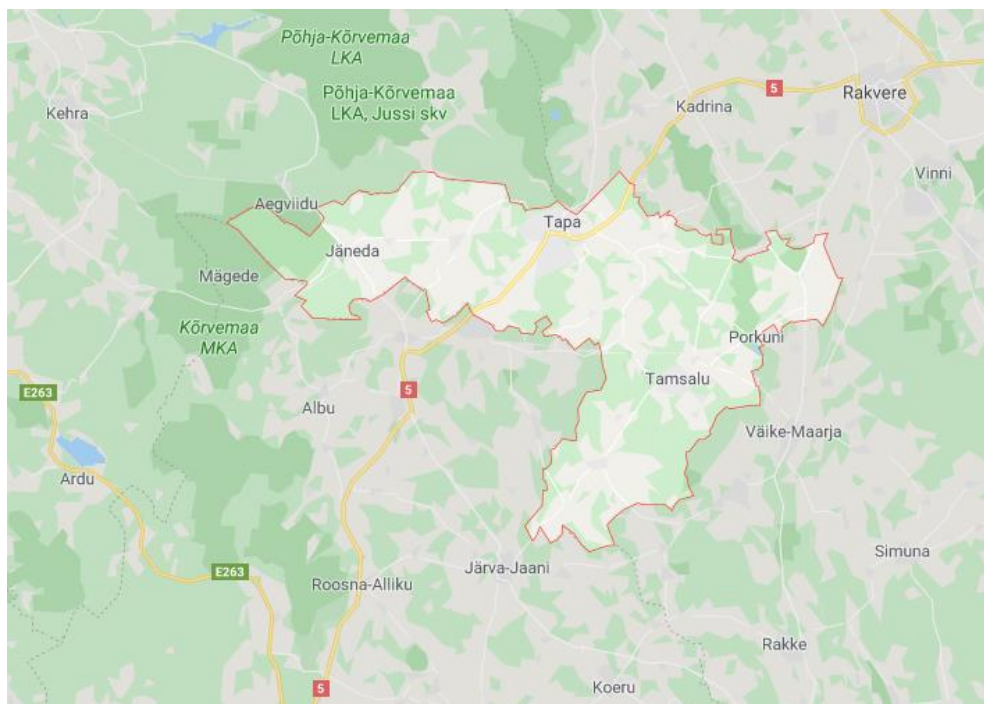
1.2 Asendist tulenevad arenguvõimalused

Tapa vald moodustati 2017. aasta oktoobris Tapa ja Tamsalu valdade liitumisel. Tapa vald on suuruselt teine omavalitsusüksus Lääne-Virumaa maakonnas. Ühinemine tugevdas valla positsiooni maakonnas ja lõi paremad eeldused valla kiiremaks arenguks (inimeste arvu ja rahaliste vahendite suurenemise näol). Vallasiseseks tõmbekeskuseks on Tapa linn. Vallas asuv Tamsalu linn on piirkondlikuks keskuseks. Lisaks Tapale ja Tamsalule on tugevad kogukondlikud keskused: Jäneda, Lehtse, Moe,

Vajangu, Assamalla ja Porkuni. Kõigis neis on omad kooskämiskohad ja traditsioonilised üritused, näiteks Tapa ja Tamsalu linnapäevad, Jänedal toimuvad lille- ja talupäevad ning sügislaad. Omaette märgilise tähendusega on Presidendimatk Nelijärvelt -Jänedale. Kultuurikalendris on kindlal kohal Filmifestival Kino Maale ja Tapa valla muusikapäevad. Tapa vallas on kaunis looduskeskkond ning palju turismikohti (näiteks: Kõrvemäe Puhkekeskus, Jänedal Safarikeskus, Võhmuta mõisa külastuskeskus, Tamsalu 100 tamme park jne). Piirkonna olulisemad turismiettevõtted ja objektid on Jänedal Mõis OÜ, Moe Mõis MTÜ (piiritusetööstuse ajalugu), Metsamõisa Arendus OÜ (Puhta vee teemapark) ja Tapa valla Porkuni Paemuuseum.

Tapa linn on tähtis kaitsejõudude tugipunkt Eestis. Tapa linnas asub Eesti Kaitseväge 1. jalaväebrigad. Tapal paikneb ka NATO alaline lahingugrupp (arvuliselt ca 1000-1200 sõdurit).

Kohaliku omavalitsuse kõrval on Eesti Kaitsevägi piirkonna suurimaid tööandjaid. Lisaks Kaitseväele on suurimateks tööandjateks: Leonhard Weiss OÜ, Eesti Raudtee AS, Operail AS (Tapa depoo), E-Betonelement OÜ (Tamsalu tehas), Universal Industries OÜ, Segers Eesti OÜ, Tapa Mill OÜ, Tamsalu EPT AS, Leventek OÜ, Iris Fiber OÜ, Porkuni Kool, Hoolekandeteenused AS ja Maarjamaa Hariduskollegium (Valgejõe õppekeskus).

Joonis 1. Tapa valla asend (väljavõte Google Maps kaardist)

Tapa on tähtis raudteesõlm ning kogu piirkonna arengu seisukohalt on oluline roll Tallinn–Peterburi ja Tapa-Tartu raudteeliinidel, mida kasutades on suurematest keskustest võimalik sõita Tallinnasse, Tartu ja Narva.

Suurematest maanteedest läbib valda Pärnu-Rakvere-Sõmeru põhimaantee ning Jägala-Käravete-Jõgeva-Tartu maantee (Piibe maantee).

Tapa valla arenguvõimalusteks on:

- Tapa ja Tamsalu valla ühinemine üheks omavalitsuseks, mis tugevdas valla positsiooni maakonnas ja löi senisest suuremate ressursside (nii inimeste kui rahaliste vahendite) näol paremad eeldused valla kiiremaks arenguks;
- Tapa valla rahvastiku mitmekesisus. Tapa valda iseloomustab multikultuursus. Siin elavad edukalt koos mitmete rahvuste esindajad (eestlased venelased, ukrainlased, valgevenelased jt rahvused);
- Tapa valla kaunis ja rikkalik looduskeskkond;
- Tapa valla väljakujunenud tugevad keskused ja turismipiirkonnad. Lisaks Tapale ja Tamsalule on tugevad kogukondlikud keskused Jäneda, Lehtse, Moe, Vajangu, Assamalla ja Porkuni;
- Vallakeskuse Tapa linna olulisus logistilise sõlmpunktina – Tapal on reisiringi otseühendus Tallinnaga, Tartuga, Valgaga ja Narvaga, maakonnakeskusesse Rakverre viib aga buss;
- Tapa linn Eesti Kaitseväge keskpunktina;
- Valla territooriumil tegutsevad Eesti mõistes suured ettevõtted, mis on olulised piirkondlikud tööandjad;
- Kohapeal tagatud kvaliteetne alus-, põhi- ja keskhariidus ning huviharidus;
- Kohalik aktiivne kultuuri- ja spordielu, sh täiskasvanute huvitegevus.;
- Vallaelanikele tagatud kvaliteetsed sotsiaal- ja tervishoiuteenused;
- Valla taristu arendamisel lähtutud selle optimaalsest kasutusest. Keskustesse on loodud keskusehooned, kus ühes kohas tegutsevad nt kool, lasteaed, raamatukogu, noortekeskus, erinevad seltsid jne.

1.3 Rahvastik ja asustusjaotuse põhimõtted

Statistikaameti rahvastikuprognooosi järgi elab 2040 aastal (Statistikaamet, Alis Tammur 2014. a) Eestis ligi kümnendiku võrra vähem inimesi, kui praegu, elanikkond on keskmiselt tunduvalt vanem, sündide arv aastas väheneb ja ülalpeetavate hulk tööealiste suhtes kasvab. Prognoosi andmetel on Eestis kasvava rahvaarvuga maakonnad Harjumaa ja Tartumaa ning ülejäänud maakonnad on kahaneva rahvaarvuga. Lääne-Viru maakonna rahvaarvu muutuseks 2040 aastal peetakse -26% ning 65-aastaste ja vanemate osatähtsus kogurahvatikust on 34%, laste (0-14-aastaste) osatähtsus kogurahvastikust on ca 12,5%.

Rahvastikupüramiidi (Statistikaamet, Alis Tammur 2014. a) alusel on eeldatav elanike vanuseline ja sooline koosseis 2040 aastal järgnev: suurim on 85+ naiste osakaal ning meestel 50-54 aasta vanuseliste osakaal; kõige vähem on naisi vanuses 40-44 ja mehi vanuses 85+.

Sarnaselt suurele osale Eesti omavalitsustest väheneb ja vananeb ka Tapa valla elanikkond. Perioodil 2013-2020 on valla rahvaarv vähenenud

keskmiselt 1,5% aastas (mis on ligikaudu 180 inimest aastas) ja seda nii negatiivse loomuliku iibe kui ka väljarände tõttu.

Tapa vallas elas rahvastikuregistri andmetel 1. jaanuari 2022 seisuga 10549 inimest, mis on ligikaudu 18% maakonna kogurahvastikust (58862). Pärast 2017 aastal toimunud kahe omavalitsuse ühinemist elas Tapa vallas 01.01.2018 aastal, 11248 inimest. Enne Tapa ja Tamsalu ühinemist oli 2017. aasta 1. jaanuari seisuga valdade rahvaarv Rahvastikuregistri andmetel kokku 11383 elanikku (Tapa vallas 7613 ja Tamsalu vallas 3770 inimest).

Valla asustustihedus on hõre, 23 inimest ruutkilomeetri kohta. Asustus on koondunud eelkõige suuremate liiklusteede lähedusse Tapa ja Tamsalu linna. Tihedam asustus on valla põhjaosas ning tunduvalt hõredam lõunaosas. Vallas on 2 linna, 1 alevik ja 53 küla.

Elanike arv suuremates keskustes seisuga 01.01.2022:

- Tapa linnas (5071 elanikku) 48% rahvastikust;
- Tamsalu linnas (2355 elanikku) 22% rahvastikust.

Teised tiheasustusega asulad on (seisuga 01.01.2022):

- Lehtse alevik (376 elanikku);
- Jäneda (285 elanikku);
- Vajangu (267 elanikku);
- Moe (204 elanikku);
- Porkuni (130 elanikku);
- Assamalla (100 elanikku);

Tapa valla rahvastik on väga mitmekesine. Vallas elavad mitmete rahvuste esindajad: eestlased, venelased, ukrainlased, valgevenelased jt rahvused. Tapa valla elanikkonnast umbes 74% määratlevad ennast eestlastena ja 26% muu rahvuse esindajana (2011. aasta rahvaloenduse andmetel). Muu rahvuse esindajatest omakorda 20% ütlevad ennast kuuluvat vene rahvusesse. Märkimisväärne osa mitte- eestlastest ei osale kogukondlikus elus ega ole integreerunud kohalikku ellu.

Tapa vald hõlmab põhiosa ajaloolisest Ambla ja umbes kolmandiku Järva-Jaani kihelkonnast, samuti vähemal määral Kadrina, Koeru ja Väike-Maarja kihelkonda kuulunud alasid.

Tapa vallas või siis selle vahetus läheduses on mitmed muistsed asustuskeskused:

- Jäneda – Raudla,
- Lehtse – Kuru – Pruuna,
- Karkuse – Nõmmküla,
- Käravete – Kukevere (Järva vald, vahetult Tapa valla piiril),
- Roosna ja Reinevere küla (Järva vald, vahetult Tapa valla piiril),
- Säase – Uudeküla,

- Järva-Jaani – kaasa arvatud Jalgsema, Karinu (kõik Järva vallas, vahetult Tapa valla piiril) ja Kuie küla.

Tapa vald jaotub üheksaks kogukondlikuks piirkonnaks:

- Assamalla – Assamalla, Kullenga, Lemmküla, Vadiküla, Võhmetu, Koplitaguse ja Koduküla küla;
- Jäneda – Jäneda, Kõrveküla, Läpi, Patika ja Raudla küla;
- Karkuse – Karkuse, Nõmmküla, Näo, Piilu ja Saiakopli küla;
- Lehtse – Lehtse alevik, Jootme, Kuru, Linnape, Läste, Pruuna, Rabasaare, Rägavere, Räsna ja Tõõrakõrve küla;
- Moe – Imastu, Loksu, Lokuta, Moe, Saksi ja Vahakulmu küla;
- Porkuni – Porkuni, Piisupi, Vistla, Järvajõe ja Kadapiku küla;
- Tamsalu – Tamsalu linn, Säase alevik, Uudeküla, Alupere, Naistevälja, Kaeva, Loksa, Savalduma, Araski, Sauvälja, Metskaevu ja Põdrangu küla;
- Tapa linn;
- Vajangu – Vajangu, Kuie, Kursi, Kerguta, Aavere, Võhmuta, Türje ja Järsi küla.

1.4 Elanike tervist, heaolu ja turvalisust mõjutavad tegurid

Piirkonna elanikele on tagatud sotsiaalhoolekande seaduses kirjeldatud sotsiaalhoolekandelise abi (hõlmab sotsiaaltoetusi ja -teenuseid) andmine. Ühinemise järgselt ühtlustati kohaliku omavalitsuse eelarvest makstavate toetuste pakett. Koostamisel on uus sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord ja vallavalitsuse vastav ametikohtade jaotus. Viimasel paaril aastal on toimetulekutoetust saanud perekondade arv on vähenenud nii Tamsalus kui Tapal. Samas aga, võrreldes kogu Eesti ja Lääne-Viru maakonna keskmise ning Rakvere linna näitajatega, makstakse Tapa vallas siiski elaniku kohta tunduvalt rohkem toimetulekutoetust. See näitab suurt suhtelist vaesust, mis omakorda on suurim terviserisk. Toimetulekutoetuse taotlejatest 80% on mitte-eestlased. On probleeme alkoholismiga ja sellest tuleneva majandusliku mittetoimetulemisega.

Abivajajate hulk kasvab, aga spetsialistidest on puudus – hariduses napib tugispetsialiste; sõltuvushäiretega inimeste tugiteenused on peaaegu olematud; perearstid on pensionieas; teenusepakkujaid on vähe, mis tingib pikad järjekorrad jne. Valla poolt pakutavad munitsipaalpinnad on kehvast seisukorras.

Tapa valla eesmärgiks on, et:

- Tapa valla elanik on tervist väärtustav ja sotsiaalselt toime tulev;
- Tapa valla sotsiaal- ja tervishoiusüsteem on hästi korraldatud ja elanike vajadustest lähtuv.;
- esmatasandi arstiabi on kõigile kättesaadav;
- sotsiaalhoolekandelist abi osutavad pädevad spetsialistid;

- abivajajat märgatakse õigeaegselt. Elanike teadlikkus valdkonna võimalustest on hea;
- tagatud on erivajadustega inimeste ligipääs avalikule ruumile.

1.5 Ettevõtluse arendamise eeldused ja võimalused

Tapa valla majanduslik struktuur on mitmekesine: siin on esindatud metalli-, puidu- ehitusmaterjali- tekstiili- ja toiduainetetööstus, logistika ning transport, põllumajandus, turism, maavarade kaevandamine (turvas, kruus, lubjakivi).

Tapa valla keskus paikneb Eesti logistilises sõlmpunktis. Probleeme tekitab raudteetaristu monofunktsionaalsus. Tapa valla tööstusettevõtted on koondunud tiheasustusega asulatesse. Suurim elupaik ja ühtlasi ka tööpaik vallas on Tapa linn. Arvestatava suurusega tootmisettevõtted paiknevad lisaks ka Tamsalus, Moel ja Saiakoplis. Suurel määral mõjutavad olukorda ettevõtlusega vallas Kaitsevägele teenust osutavate ja raudtee ettevõtete areng ning Tapa ja Tamsalu tööstusparkide tulevik.

Ettevõtlusvaldkonna üheks väljakutseks on mitmekesise ja konkurentsivõimelise ettevõtluse toimimine. Valdavalt on piirkonnas väikeettevõtted. Rohkem kui 50 töötajaga ettevõtteid on piirkonnas registreeritud vaid üheksa ja üle 250 töötajaga ettevõtteid kõigest üks (2022. a. andmetel). Ettevõtete arv on aasta-aastalt aeglaselt kasvanud.

Piirkonna ettevõtetest 23% (absoluutarvudes 131) liigituvad kategooria "Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük alla", järgnevad hulgi- ja jaekaubandusega ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondiga tegelevad ettevõtted (77) ning ehitusettevõtted (62). Mõnevõrra vähema, aga absoluutarvudes 40-50 ettevõtte tegevusvaldkond on lisaks töötlev tööstus, muud teenindavad tegevused, veondus ja laondus ning kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus.

Võrreldes Tamsalut ja Tapat torkab silma, et Tamsalu piirkonnas on rohkem põllumajandusega, ehitusega ja tööstustootmisega tegelevaid ettevõtteid ning Tapa piirkonnas veondusega ja laondusega ning teenindusega tegelevaid ettevõtteid.

2022. aastal on Tapa valda registreeritud elanike jaoks suurimad tööandjad (ettevõtete poolt elanikele tehtud väljamaksed, maksumaksjate arv; Maksu- ja Tolliameti andmed) Tapa Vallavalitsus ise (sh lasteaiad ja koolid), Eesti Kaitseväge (riigikaitse), Operail AS (raudteeveeremi ja vedurite remont), Eesti Raudtee AS (raudteetaristu arendamine ja korrashoid), Segers Eesti OÜ (tekstiilitööstus), Tapa Mill OÜ (puitehitusmaterjalide tootmine), Leonhard Weiss OÜ (raudteeinfrastruktuuri ehitamine ja remont), Maarjamaa Hariduskolleegium (Valgejõe õppekeskus; tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste kool), Hoolekandeteenus AS (erivajadustega inimeste kodu), Universal Industries OÜ (metallitööd), E-Betoonement OÜ (ehitusmaterjalide tootmine), Tamsalu EPT AS (põllumajandusmehhanismide tootmine ja maaparandus), Leventek OÜ

(puitehitusmaterjalide ja -tarvete tootmine), JK Otsa Talu OÜ (piimakarjakasvatus), Võhmuta PM AS (teravilja- ja piimakarjakasvatus, Ermo Sepa Talu (seakasvatus), Kuie Põllumajandusühistu (piimakarja- ja teraviljakasvatus), Maxima Eesti OÜ (jaekaubandus), OG Elektra AS (jaekaubandus), Järva Tarbijate Ühistu (jaekaubandus), Porkuni Kool (õpilaskoduga riigikool erivajadusega lastele), Viru Haigla Aktsiaselts (tervishoiuteenused)

Väljaspool valda on elanike suurimateks tööandjateks AS HKScan Estonia, Jeld-Wen Eesti AS, Baltic Log Cabins OÜ, Mistra-Autex AS.

Piirkonna olulisemad turismiettevõtted ja objektid on Jäneda Mõis OÜ, Moe Mõis MTÜ (piiritusetööstuse ajalugu), Metsamõisa Arendus OÜ (Puhta vee teemapark) ja Tapa valla Porkuni Paemuuseum.

Turismiettevõtlusega tegeletakse eelkõike Jänedal, kus on olemas vajalik keskkond. Suureks, aga hetkel kasutamata turismipotentsiaaliga piirkonnaks on veel Porkuni. Porkunis on järv, mõis ja paemuuseum.

Ettevõtluskeskkonnaga seonduva arengustrateegia põhimõtted on:

- Tagada soodsad võimalused ettevõtlusega tegelemiseks ja Tapa Tööstuspargi arendamine.
- Alustada investorite aktiivse otsimisega väljastpoolt valda eesmärgiga saada juurde ettevõtteid ja töökohti.
- Vallas toimiv ettevõtlus on oma vormilt ja iseloomult mitmekesine ning sidus. Ettevõtluskeskkond on atraktiivne.
- Ettevõtlusega alustamiseks ja sellega tegelemiseks on loodud soodne keskkond. Siin tegutsevad nii väikesed, keskmise suurusega kui ka suurettvõtted ning tööd on erinevates valdkondades.

1.6 Spordi-, kultuuri- ja puhketegevuse arendamise eeldused ja võimalused

Valla spordielu korraldab Tapa Valla Spordikeskus ja põhilised spordirajatised asuvad Tapa ja Tamsalu linnades. Tapa linnas asub Tapa spordikeskus, Tapa linna staadion, Tapa Gümnaasiumi staadion. Tamsalu linnas asub Tamsalu Spordikompleks koos ujulaga ja Tamsalu Gümnaasiumi staadion. Jäneda külas asub spordihoone. Lähiaastatel on kavas Tapale ujula ehitamine.

Lisaks korraldatakse vallas rahvaspordiüritusi mitmetes eri paikades nagu Tapa Männikumäe terviseradadel, Tamsalu kultuurimajas, Tamsalu linna 100 tamme pargis, Jäneda küla keskses, Moe külaplatsil, Rutkaste matkarajal (nimetatakse ka Tapa-Ohepalu matkarajaks), Valgejõe saarel ja Porkuni järve ümber. Vallas asub mitu krossirada: Tapa krossirada; Lehtse krossirada (tuntud ka kui Koosimetsa rada); Tamsalu krossirada.

Vallaelanike vaba aja veetmist korraldab Tapa Valla Kultuurikeskus, mille koosseisus tegutsevad vabaajakeskused: Tapa kultuurikoda, Tamsalu

kultuurimaja; Lehtse kultuurimaja; Tapa Vallaraamatukogu (millel on filiaalid Moel, Lehtses, Jänedal, Tamsalus, Vajangul ja Assamallas), Tapa Muuseum, Porkuni Paemuuseum.

Lisaks toimetab Tapa vallas ligikaudu sadakond erinevat huvitegevusega ja vaba aja sisustamisega tegelevat mittetulunduslikku organisatsiooni. Kultuuriteenust pakuvad ka eraettevõtted (nt OÜ Jänedal Mõis simmanite, laatade ja kontsertide näol).

Tapa kultuurikoja hoone on renoveeritud täielikult 2019, Tamsalu kultuurimaja suuremas osas 2020. Renoveerimist vajavad Jänedal spordihoone ja Tapa staadion. Tamsalu Gümnaasiumi staadion rekonstrueeriti 2021.

Tapa vallas asuvad järgnevad 31 mõisa: Aru (Arrohof); Imastu (Mönnikorb); Jootme (Jotma); Jänedal (Jendel); Kaarli (Karlshof); Kalle (Kalle); Karkuse (Karkus); Kurge (Kurküll); Kuru (Kurro); Lehtse (Lechts); Linnape (Linnapäh); Moe (Muddis); Nõmmküla (Nõmküll); Põriki (Porrik); Pruuna (Tois); Rägavere (Reggafer); Räsna (Resna); Saiakopli (Neuhof); Saksi (Saxi); Tapa (Taps); Tõrevere (Tõrrefer); Trilli (Lilienberg); Porkuni (Schloß Borkholm); Võhmata (Wechmuth); Einmanni (Korps); Järvajõe (Jerwajõggi); Kuie (Kui); Põdrangu (Põdrang); Tamsalu (Tamsal); Tärje (Tärjel); Uudeküla (Uddenküll). On mõisahooned, mis on säilinud ning on mõisaid, mis on täielikult hävinenud.

Mitmed mõisad on ka täna aktiivselt kasutuses. Jänedal mõisa kinnistu on munitsipaalomanduses. Mõisakompleksi hoonetes tegutseb konverentsikeskus ja külalistemaja ning söögikohana Musta Täku tall. Moe mõisakompleksi aidas tegutseb kauplus ja viinaköögis Eesti Piiritusetööstuse Muuseum. Tulevikus on kavas Moe mõisa rajada Eesti Alkoholi- ja Karastusjoogi-tööstuse Teemapargi muuseum. Alates 1919. aastast kuni 2017 töötas Pruuna mõisahoones kool. Käesoleval ajal on Pruuna mõisahoonesse rajatud eraettevõttele kuuluv hooldekodu. Porkuni mõisas tegutses kurtide ja puuetega laste kool kuni 2011. aastani. Hetkel kuulub mõisakompleks eraomanikule, kes ei ole sellele veel suutnud leida kasutust.

Ilmastu, Jootme, Rägavere, Porkuni ja Saksi mõisad on eravalduses. Saiakopli mõisahoonest on säilinud vaid peahoone, milles olid korterid. Tapa mõis oli pikka aega kasutusel kahekorruselise elumajana, kuid pärast pikemat kasutuseta seismist see lammutati. Samuti on Nõmmküla mõisa hooned pikka aega seisnud kasutuseta ning seetõttu varemeis. Hävinenud on mitmed mõisad: Aru, Tõravere, Kalle, Karkuse, Kuru, Lehtse, Põriki, Tõrevere, Tamsalu, Uudeküla, Kuie, Trilli, Järvajõe.

Vald asub Pandivere kõrgustikul. Valla maadele jäävad mitmed kaitsealused loodusobjektid: Kõrvemaa maastikukaitseala, Neeruti maastikukaitseala, Porkuni maastikukaitseala, Ohepalu looduskaitseala,

Lasila looduskaitseala, lisaks arvukad kaitsealused pargid, allikad ja karstialad ning vääriselupaigad.

Tapa valla eesmärgiks on:

- Tapa valla kultuurielu oleks aktiivne ja mitmekülgne;
- kultuuriasutused tegutseksid tänapäevastes ja funktsionaalsetes hoonetes, mitmekülgsete tegevused oleks kättesaadavad üle kogu valla;
- avalik- ja erasektor teeksid valla kultuurielu elavdamisel tihedat koostööd.

1.7 Tapa valla haridusasutused

Tapa vallas on toimiv haridusasutuste võrgustik, lastele on tagatud üle valla võimalus õppida kodulähedases õppeasutuses. Kohapeal on tagatud kvaliteetne alus-, põhi- ja keskkool ning huviharidus. Valla haridussüsteem on praeguse õpilaste arvu juures toimiv. 2021/2022 õppeaastal õppis Tapa valla üldhariduskoolides kokku 1138 õpilast, lasteaialapsi oli 534. Tapa Muusika- ja Kunstikoolis õppis 197 õpilast ja Tapa valla Spordikoolis 288 õpilast. Valla territooriumil tegutseb kokku 10 munitsipaalharidusasutust:

- Tapa Gümnaasium: 507 õpilast;
- Tamsalu Gümnaasium: 365 õpilast;
- Tapa Keelekümbluskool (end. Vene Põhikool): 152 õpilast;
- Lehtse Kool: 56 õpilast ja 36 lasteaialast;
- Jäneda Kool: 48 õpilast ja 13 lasteaialast;
- Vajangu Kool, kus toimub õpe 1-6 klassini, 10 õpilast ja 10 lasteaialast.

Kolme viimase kooli juures tegutseb lasteaed/lasteaiarühm.

Kolm eraldiseisva asutusena töötavat lasteaeda (asudes kuues asukohas) on:

- Tapa Lasteaed Pisipõnn, 228 last;
- Tapa Lasteaed Vikerkaar, 85 last;
- Tamsalu Lasteaed Kröll, 162 last;

Kaks huvikooli: Tapa muusika- ja kunstikool (197 õpilast), Tapa valla spordikool (288 õpilast). Huviringid lastele ja noortele tegutsevad ka lasteaedades ja koolides.

Täiskasvanute huvihariduslike koolitustega tegelevad Tapa Valla Kultuurikeskus ja Tapa Valla Spordikeskus. Üldharivate üritustega toetab Tapa Valla Raamatukogu ja muuseumid ning kultuuriseltsid.

Kodulähedane põhiharidus on tagatud ka vene emakeelega lastele, Tapa linnas tegutseb Tapa Keelekümbluskool (kus 2021/2022 õppeaastal õppis 152 last). Omavalitsuse territooriumil asuvad kaks riigile kuuluvat erivajadusega lastele mõeldud haridusasutust ja eralastehoid erivajadusega lastele: Porkuni Kool, Maarjamaa Hariduskolleeegiumi Valgejõe õppekeskus, Tapa Lastekaitse Ühing MTÜ.

Haridustaristu on valdavalt renoveeritud, koolide sportimisvõimalused on väga head. Tapa ja Tamsalu gümnaasiumide, lasteaedade hooned on renoveeritud. Lehtses on keskusehoone renoveeritud, seal tegutsevad kool,

lasteaed, kultuurimaja ja raamatukogu. 2020/2021 aastatel teostati Jäneda Kooli renoveerimise esimene etapp ja 2020 viidi ellu Tapa Muusika- ja Kunstikooli renoveerimise esimene etapp.

Huviharidus vallas on mitmekesine ja arenev, sh on võimalik saada tehnikaalast huviharidust. Tapa linnas tegutseb Tapa Autokool.

Tapa valla lähiaastate üheks väljakutseks on õpilaste arvu vähenemise tingimustes hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi hoidmine ning parandamine. Õpilaste arv kõigis piirkonna üldhariduskoolides väheneb, suurim langus on tabanud Tapa ja Tamsalu gümnaasiumi. Samas õpib teiste omavalitsuste koolides kokku ligikaudu 190 õpilast (neist enam kui pooled esimeses kuni kolmandas kooliastmes). Lähiaastatel seisab omavalitsus mitmete küsimuste ees: kas jätkata tänase korraldusega või võtta ette koolivõrgu ümberkorraldamine; kuidas teha nii, et lapsed käiksid kodulähedases koolis, mitte nt Kadriinas või Rakveres jne. Õpetajaskond vananeb – üle poole lasteaegade, aga ka üldhariduskoolide õpetajatest on üle 50 aastased. Käesoleval ajal on volikogu menetluses valla hariduse arengukava eelnõu.

Tapa valla eesmärgiks on, et:

- kõigile valla lastele ja õpilastele on tagatud võimetekohane haridus, sh huviharidus;
- haridusvõrgu kujundamisel saab lähtuda laste ja õpilaste vajadustest;
- pakutav haridus on konkurentsivõimeline ja valla haridusasutustel on hea maine;
- õpilaste arv püsib stabiilsena või kasvab;
- vallas toetatakse elukestvat õpet;
- erinevad osapooled teevad omavahel tihedat koostööd;
- valla kultuurielu on aktiivne ja mitmekülgne.;
- kultuuriasutused tegutsevad tänapäevastes ja funktsionaalsetes hoonetes. Mitmekülgset tegevused on kättesaadavad üle kogu valla;
- avalik- ja erasektor teevad valla kultuurielu elavdamisel tihedat koostööd.

1.8 Transpordiühendused ja liikuvus

Tähtsaim transpordiliik piirkonnas on raudteetransport. Raudtee ühendab Tamsalu ja Tapa linna Tartuga ja Tallinnaga. Raudteetransporti kasutades on võimalik sõita ühest ühinenud valla otsast teise. Valda läbib Pärnu-Rakvere-Sõmeru põhimaantee ning Jägala-Käravate-Jõgeva-Tartu maantee (Piibe maantee). Bussiühendus on tagatud maakonnakeskuse Rakverega ja ka Tapa ja Tamsalu vahel.

Lääne-Virumaa maakonnas viisid kuus kohalikku omavalitsust – Viru-Nigula, Rakvere, Haljala, Tapa, Vinni ja Väike-Maarja vald – koostöös läbi liikuvusuuringu, mille eesmärk on saada praktiliselt rakendatavad sisendid transpordi ja teiste avalike teenuste korraldamise võrgustiku ja toimetudelite paremaks planeerimiseks.

Lääne-Viru maakonnaplaneeringus 2030+ on Tapa valla jalg- ja jalgrattateede kohta kirjutatud nii (tabel 13. lk 82, kus on toodud ülevaade iga omavalitsuse teede ehitamise ja hooldamise vajaduse kohta):

- olemasolevaid eraldiseisvaid jalg- ja jalgrattateid on 5,8 km.
- I eelistus 6,9 km eraldiseisvaid jalg- ja jalgrattateid;
- II eelistus 29,1 km eraldiseisvaid jalg- ja jalgrattateid;
- III eelistus 3,6 km eraldiseisvaid jalg- ja jalgrattateid;
- planeeritud teid kokku 39,6 km;
- olemasolevad ja planeeritud teed kokku 45,4 km;
- rattamarsruut maantee servas 39,0 km.

Lääne-Viru maakonnaplaneeringus 2030+ on jalg- ja jalgrattateede eelistusklassid jagatud välja ehitamise seisukohast kolme eelistusklassi:

- I eelistus – jalg- ja jalgrattatee, mis on väga oluline ning suure jalgratturite ja jalakäijate liiklussagedusega;
- II eelistus – jalg- ja jalgrattatee, mis on oluline ning keskmise jalgratturite ja jalakäijate liiklussagedusega;
- III eelistus – jalg- ja jalgrattatee, mis on oluline, kuid jalgratturite ja jalakäijate liiklussagedus on alla keskmise.

Tapa valla koostatavas üldplaneeringus ei ole kajastatud kergliiklustid eelistuse seisukohast vaid kõik kergliiklusteed on kajastatud ühise leppemärgiga - *kergliiklusteede põhivõrgustik olemasolev/perspektiivne*.

1.9 Ohtlikud ja suurõnnetuse ohuga ettevõtted

Üldplaneeringuga ei kavandata uusi ohtlikke või suurõnnetuse ohuga ettevõtteid/objekte. Hetkel paiknevad vallas järgnevad ohtlikud ettevõtted: Tapa linnas Operail AS Tapa depoo, Tapa katlamajad, Tamsalu linnas E-Betonelement OÜ vedelgaasipaigaldis ning Tamsalu katlamaja, Vajangu külas viljakuivati vedelgaasipaigaldis. Pikemalt käsitleb seda teemat KSH aruanne.

Uue ohtliku või suurõnnetuse ohuga käitise planeerimisel tootmisaladele tuleb lähtuda kemikaaliseaduses ja selle rakendusaktides sätestatud nõuetest.

1.10 Senine planeeringukohane areng

Tapa valla haldusterritooriumil kehtib Tapa linna generaalplaan (kehtestatud Tapa Linnavolikogu 09.11.1995 otsusega nr 71, mis on kehtestatud üldplaneeringuna).

Foto 1. Väljavõte Tapa linna generaalplaanist (kehtiv üldplaneeringuna)

Endise Tamsalu valla osas kehtib Tamsalu valla üldplaneering (kehtestatud 19.05.2010 Tamsalu Vallavolikogu määrusega nr 6).

Koostatud on Porkuni järve puhkeala teemaplaneering (kehtestati Tamsalu Vallavolikogu 19.12.2007. a otsusega nr 81).

Tapa valla üldplaneeringu koostamine ja KSH hindamine algatati 11.10.2007. a Tapa Vallavolikogu otsusega nr 123. Üldplaneeringu menetlus kestis kuni avalikustamiseni ning jäi siis pooleli ja kehtestamiseni ei jõudnud. Uue üldplaneeringu (käesoleva üldplaneeringu) koostamine algatati Tapa Vallavolikogu 27.12.2017. a otsusega nr 18.

Ajavahemikul 2008-2017 on kolmes piirkonnas kehtestatud detailplaneeringuid vastavalt Tapa vallas 19 ja Tamsalu vallas 15, millest 1 on Tapa linna üldplaneeringut muutev. Üldplaneeringut muutvaks detailplaneeringuks on Tapa linna kesklinna detailplaneering (kehtestatud Tapa Vallavolikogu 24.04.2014 otsusega nr 43). Üldiselt on senine ehitustegevus kõigis piirkondades toimunud vastavuses kehtivate piirkondlike üldplaneeringutega.

Kehtivad üldplaneeringud vajavad olulisel määral muutmist, ning üle on vaja vaadata ühinenud valla ühine ruumiline planeerimine. Kehtivate üldplaneeringute koostamisel ei ole arvestatud omavalitsuste ühinemisega.

Arvestades kehtivate üldplaneeringute kehtestamise aegu, nende koostamisel kasutatud erinevaid lähtekohti ning resultate, väga olulisi muudatusi planeerimis- ja ehitustegevust määravas seadusandlused, jne, ei ole mõistlik kehtivaid üldplaneeringuid muuta. Koostamisel oleva üldplaneeringu kehtestamisega saab ühine üldplaneering kehtima kogu praeguse Tapa valla territooriumil.

Uus üldplaneering peab andma elanikele, ettevõtjatele ja teistele huvilistele piisavalt teavet maakasutuse ja ehitustegevuse võimaluste kohta. Üldplaneering peab toetama piirkonna terviklikku arengut, milles

kavandatavad tegevused on positiivse mõjuga majanduslikule-, sotsiaalsele-, kultuurilisele- ja looduskeskkonnale.

1.11 Kasutatud kirjandus

1. Lääne-Viru Maakonna arengustrateegia 2030+;
2. Tapa valla arengukava aastateks 2018-2025 ja Tapa valla eelarvestrateegia aastateks 2019–2023;
3. Tapa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020 – 2032;
4. Tapa linna kaugküttepiirkonna soojusmajanduse arengukava aastateks 2020-2032;
5. Tapa valla Tapa linna haljastuse arengukava aastateks 2014-2023;
6. Tööstusalade analüüs (koostaja OÜ Geomedia, november 2018).